

Janusz Okrzesik, Waldemar Wojtasik (red.).
2011. *Wybory prezydenckie 2010*. Katowice:
Wydawnictwo REMAR, ss. 456

Kampanie wyborcze są zawsze niezwykle interesującym okresem z punktu widzenia politologów i badaczy nauk pokrewnych, a także publicystów, którzy na ich podstawie próbują nie tylko opisać obecny układ sił między podmiotami polityki, ale również pokusić się o prognozy zmian poparcia na scenie politycznej. W polskich realiach jest to tym bardziej ciekawe, że po latach zapóźnień obserwuje się proces przyspieszonej nauki prowadzenia kampanii wyborczych, które przypominają raczej wyreżyserowany spektakl niż sekwencję niezaplanowanych wydarzeń, co zresztą jest jak najbardziej normalne. Kampania prezydencka w 2010 roku przebiegała w odmiennej sytuacji niż poprzednie. Z jednej strony, było wiadomo, że miała odbyć się właśnie w tym roku, ale z drugiej – nikt nie mógł przewidzieć, że zostanie przeprowadzona kilka miesięcy wcześniej. Katastrofa smoleńska z 10 kwietnia 2010 roku spowodowała, że przebieg kampanii wyborczej uległ specyficznemu przemodelowaniu. Przyspieszone nieoczekiwaną tragedią procesy polityczne sprawiły, że piąta z kolei elekcja prezydencka odbywała się w wyjątkowych okolicznościach. Doniosłość tej kampanii, a także wszelkich innych problemów, które wiązały się z zaistniałą sytuacją polityczną w Polsce po katastrofie prezydenckiego samolotu, spowodowała, że na rynku wydawniczym zaczęły ukazywać się różnorakie pozycje zawierające pogłębioną analizę tych wydarzeń. Wśród nich niezwykle ciekawą propozycję dla czytelników stanowi książka *Wybory prezydenckie 2010* pod redakcją Janusza Okrzesika i Waldemara Wojtasika. Jest to publikacja godna polecenia wszystkim zainteresowanym problematyką wyborów w Polsce, a szerzej – w ogóle funkcjonowaniem polskiego systemu politycznego. Wiele niezwykle ciekawych informacji znajdują w niej nie tylko studenci politologii, ale również kierunków pokrewnych, takich jak stosunki międzynarodowe, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, socjologia czy psychologia. W polskiej literaturze socjologicznej i politologicznej jest już wiele książek traktujących o wcześniejszych wyborach prezydenckich, a nowa pozycja doskonale uzupełnia lukę na rynku wydawniczym, analizując zagadnienie właśnie ostatniej elekcji prezydenckiej 2010 roku.

Autorzy poszczególnych opracowań od wielu lat specjalizują się w tematyce wyborczej, a niektórzy z nich mają już spory dorobek w tej dziedzinie. Ich bo-

gate doświadczenie naukowe gwarantuje wysoki poziom merytoryczny i klarowność rozważań. W prezentowanej książce czytelnik odnajdzie te walory, a zawarta w niej wieloaspektowa analiza wyborów prezydenckich w Polsce z pewnością stanie się dla niego czytelna i jasna.

Warto nadmienić, że gruntowne i rzetelne zbadanie całej prezydenckiej kampanii wyborczej z 2010 roku jest zadaniem niezwykle skomplikowanym, gdyż wymaga nie tylko zgromadzenia ogromnej, wiarygodnej bazy faktograficznej, ale także przedstawienia analiz w pewnym logicznym porządku, tak aby uzyskać spójność prezentowanych zagadnień. Lektura książki *Wybory prezydenckie 2010* dowodzi jednak, że z problemem tym autorzy uporali się znakomicie. Dodatkowo warto również podkreślić, że język publikacji jest precyzyjny i fachowy, a jednocześnie uproszczony w tych fragmentach, w których nie ma to wpływu na jakość wywodu.

W omawianej pracy wykorzystano prostą, sprawdzoną metodę prezentacji zagadnienia wyborów prezydenckich – na samym początku opisano kwestie o charakterze bardziej teoretycznym i ogólnym, następnie skoncentrowano się na problematyce mediów, sondaży, profili osobowościowych i psychologicznych polityków startujących w wyborach, by na końcu przejść do scharakteryzowania kampanii poszczególnych kandydatów na urząd Prezydenta RP. Niewątpliwie jest to uprawniony sposób prezentacji od ogółu do szczegółu i nie można w gruncie rzeczy mieć do niego uwag krytycznych, lecz z drugiej strony – kolejność niektórych artykułów w środkowej części książki mogłaby zostać zmieniona, choć należy podkreślić, że jest to tylko subiektywne odczucie, niemające żadnego wpływu na czytelność i łatwość w odbiorze prezentowanych treści. Tym samym wydaje się, że obrona struktury pracy, choć nieporywająca w swej istocie, jest najlepszą z możliwych w tym przypadku.

Publikacja składa się z dwudziestu czterech artykułów. W pierwszym z nich Robert Alberski w sposób niezwykle uporządkowany przedstawił polityczne funkcje wyborów prezydenckich 2010 roku w Polsce. Na uwagę zasługuje fakt, że autor, wykorzystując swoją znajomość tematu (np. R. Alberski, *Wybory prezydenckie w Polsce w latach 1989–2000 i ich funkcje polityczne*, [w:] *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*, red. A. Antoszewski, Wrocław 2002), postarał się ukazać ostatnie wybory na tle wcześniejszych elekcji. Istotnym walorem tego tekstu są tabele i wykresy porządkujące prezentowane dane.

Artykuł drugi autorstwa Marcina Zaborskiego zatytułowany *Polsko-rosyjskie resentymenty w trakcie kampanii prezydenckiej 2010* został poświęcony wnikliwej analizie relacji bilateralnych w kontekście kampanii wyborczej. Omówiono w nim m.in. zagadnienia związane z polityką energetyczną, *casus* Białorusi, politykę zagraniczną, problem akt katyńskich oraz rosyjskich grobów w Polsce, dwustronne stosunki polsko-rosyjskie, katastrofę smoleńską czy portrety kandydatów w mediach rosyjskich i zachodnich. Lektura tego fragmentu książki pokazuje ogrom-

ny wysiłek autora, który w sposób niezwykle dokładny przedstawił wszelkiego rodzaju informacje prasowe i wiernie przytoczył wypowiedzi radiowe oraz telewizyjne kandydatów.

W następnym artykule Małgorzaty Kaute i Wojciecha Kautego czytelnik znajdzie ciekawe analizy deklaracji programowych kandydatów w kontekście zmagania z Polską. Wiele pytań stawianych przez wielkich myślicieli, takich jak Joachim Lelewel czy Michał Bobrzyński, jest nadal aktualnych, a bogata historia myśli społeczno-politycznej pozwala nie tylko spojrzeć na współczesne dyskusje w szerszej perspektywie, ale także ocenić je przez pryzmat ich etymologii.

Czwarte opracowanie napisane przez Arkadiusza Mellera i Grzegorza Radomskiego zostało poświęcone stosunkowi wybranych kandydatów do patriotyzmu. Podjęty temat jest niezwykle szeroki i – jak podkreślają sami autorzy – ich artykuł nie wyczerpuje zagadnienia. Drobnym mankamentem opracowania może być brak jasnego wyjaśnienia, dlaczego analiza objęła tych, a nie innych kandydatów. Wydaje się, że autorzy mogli jednak pokusić się o zaprezentowanie opinii na temat patriotyzmu również pozostałych kandydatów, co czyniłoby wywód kompletnym.

Artykuł Danuty Karnowskiej został poświęcony ważnemu zagadnieniu solidarności społecznej jako wyrazowi dbałości o bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Rozważania przedstawiono w świetle prowadzonej kampanii prezydenckiej. Za najbardziej cenne należy uznać analizy dotyczące typów wspólnot, które uwidoczniły się w kampanii 2010 roku: inkluzyjnej, ekskluzywnej i responsywnej. Owe rodzaje wspólnot autorka bardzo zgrabnie odniosła do deklaracji programowych poszczególnych kandydatów.

Waldemar Wojtasik w kolejnym artykule podjął się trudnego zadania oceny wpływu wyborów prezydenckich w 2010 roku na polski system partyjny. Autor wobec tak postawionego, obszernego celu badawczego musiał ująć prezentowane zagadnienie w sposób synkretyczny, co spowodowało, że nie ustrzegł się pewnych uproszczeń. Niewątpliwie ogromnym atutem artykułu jest bardzo ciekawe omówienie konsekwencji wyborów prezydenckich na przykład w 2000 roku i ich wpływu na polską scenę partyjną. Poza tym dobrze opisane są procesy wyłaniania kandydatów w ostatnich wyborach 2010 roku. Za niezbyt fortunate można natomiast uznać sformułowanie, że „pierwsze bezpośrednie wybory prezydenckie odbyły się w 1990 roku w wyniku rezygnacji Wojciecha Jaruzelskiego”. Oczywiście, sama rezygnacja nie była przyczyną pierwszych bezpośrednich wyborów, była ona raczej m.in. skutkiem innych decyzji, które zapadały w obozie solidarnościowym, a także uwarunkowań zewnętrznych. W podsumowaniu autor formułuje ciekawą hipotezę dotyczącą związku między wyborami prezydenckimi a odbywającymi się po nich wyborami parlamentarnymi. Twierdzi, że „jeżeli wybory parlamentarne odbywały się w czasie maksymalnie roku kalendarzowego po wyborach prezydenckich, to zwyciężało w nich środowisko politycz-

ne pokrewne nowo wybranej głowie państwa. Zwyciężało w tym sensie, że miało bezpośredni udział w tworzeniu gabinetów". Jeśli zaś „parlamentarne wybory odbywały się w okresie dłuższym niż 1 rok po wyborach prezydenckich, to zwycięstwo w nich przypadało ugrupowaniom z przeciwnego obozu niż urzędujący prezydent". Chociaż zauważona przez Waldemara Wojtasika prawidłowość może być interesująca badawczo, to jednak nie jestem przekonany o jej słuszności. Wydaje się, że kilka czynników powoduje, że nie można ani dokonać ostatecznej konfirmacji, ani falsyfikacji tego mechanizmu. Z pewnością dwa są tu kluczowe: po pierwsze – stosunkowo krótki okres obserwacji, a po drugie – fakt, że za każdym razem uwarunkowania polityczne przeprowadzanych wyborów są przecież różne.

Bardzo trafna ilustracja specyficznych uwarunkowań kampanii prezydenckiej została zamieszczona w kolejnym artykule, którego autorem jest Jerzy Sielski. Analizując kampanię prezydencką i rolę, jaką odegrał w niej zmarły Lech Kaczyński, powołuje się on m.in. na sformułowanie Tadeusza Bodia, który zauważył, że „mentalność Polaków zawieszona jest na dwóch biegunach – między romantyzmem a pragmatyzmem i w zależności od sytuacji politycznej oscyluje między nimi". Użyte określenie jest w moim przekonaniu bardzo trafnym opisem wyjaśniającym przebieg wydarzeń kampanijnych w 2010 roku. Jerzy Sielski w sposób kompleksowy ukazuje tworzenie mitu Lecha Kaczyńskiego na użytek kampanii i zastanawia się nad złożonymi procesami społeczno-politycznymi, które zostały uruchomione po śmierci prezydenta.

Główną zaletą kolejnych dwóch tekstów zamieszczonych z recenzowanej książki są przeprowadzone badania empiryczne. Irena Pilch analizuje, jak wyborcy odnoszą się do osobowości „idealnego” prezydenta oraz profili osobowościowych kandydatów w wyborach. Posługując się ankietą rozsyłaną drogą elektroniczną, dochodzi do interesujących wniosków. Z kolei Agnieszka Turska-Kawa precyzyjnie omawia profile psychologiczne kandydatów. Wykorzystuje w tym celu sprawdzone narzędzia badawcze i ankietuje sporą grupę studentów trzech uniwersytetów: poznańskiego, śląskiego i warszawskiego.

W następnym artykule Marzena Cichosz przedstawia strategię kreowania wizerunku kandydatów w kampanii prezydenckiej. Opracowanie wyróżnia się bardzo ciekawym nakreśleniem sytuacji wyborczej, pozycji głównych sił politycznych i uwarunkowań samych wyborów. Choć tekst jest pozbawiony zasadniczych wad, to niektóre sformułowania są zbyt ostre. Nie wiem, czy na przykład określenie „nekromarketing”, które przytacza autorka w odniesieniu do kampanii Jarosława Kaczyńskiego, jest trafne. Wydaje się, że w trakcie samej kampanii właśnie sprawa śmierci Lecha Kaczyńskiego nie była eksponowana w takim stopniu, aby uprawomocnione było zastosowanie takiego sformułowania. O występowaniu „nekromarketingu” można mówić raczej w odniesieniu do okresu po zakończeniu kampanii prezydenckiej, w którym uległa zmianie stra-

tegia PiS. Drobny mankament pojawia się też w ostatnim akapicie, w którym autorka nie wyjaśnia czytelnikom, chociażby w przypisie, czego dotyczył tzw. syndrom Ottingera.

Bardzo dobrze został opracowany problem sondaży wyborczych w kampanii prezydenckiej. Maria Winławska rzeczowo zanalizowała przedwyborcze badania opinii publicznej, dodatkowo wyjaśniając zmiany poparcia w kontekście dynamiki życia politycznego. Walorem rozważań jest również wskazanie przyczyn rozbieżności między sondażami a oficjalnymi wynikami.

Kolejny artykuł autorstwa Agnieszki Kampki został poświęcony analizie języka, którym posługiwano się w trakcie kampanii. Główną zaletą tego tekstu jest bogactwo przytoczonych metafor, wykorzystanych w walce politycznej.

Niezwykłe ciekawym opracowaniem jest tekst Wojciecha Peszyńskiego dotyczący kampanii telewizyjnej. Autor koncentruje się wyłącznie na spotach i debatach, co jest jak najbardziej zasadne, gdyż przeanalizowanie pozostałych elementów kampanii byłoby zadaniem dość karkołomnym i narażonym na niebezpieczeństwo pominięcia jakichś elementów. Z chirurgiczną precyzją omawia on szczegółowy przebieg kampanii telewizyjnej głównych kandydatów: Bronisława Komorowskiego, Jarosława Kaczyńskiego i Grzegorza Napieralskiego. Zamieszczony opis debat prezydenckich można uznać za wzorcowy, a formułowane na końcu wnioski mają wyraźny charakter aplikacyjny.

W dwóch kolejnych artykułach znalazły się interesujące poznawczo opracowania zagadnień kampanii interaktywnej w Internecie, na blogach, serwisach społecznościowych i rozrywkowych (Aleksandra Seklecka) oraz kampanii w dziennikach i tygodnikach (Maria Gmerek).

Ostatnia część książki została poświęcona prezentacji kampanii poszczególnych kandydatów – Bronisława Komorowskiego (Krzysztof Kowalczyk), Jarosława Kaczyńskiego (Agnieszka Turska-Kawa), Grzegorza Napieralskiego (Łukasz Tomczak), Janusza Korwin-Mikkego (Tomasz Okraska), Andrzeja Olechowskiego (Jacek Wojnicki), Waldemara Pawlaka (Magdalena Musiał-Karg), Marka Jurka (Krzysztof Stecyk), Bogusława Ziętka i Andrzeja Leppera (Jarosław Tomasiewicz) oraz Kornela Morawieckiego (Waldemar Wojtasik). Walorem opracowań jest ich spójność treściowa. Autorzy zastosowali się do pewnego klucza ujednocniającego artykuły. W każdym z nich znajdziemy bowiem opis kandydata i jego zaplecza politycznego, jego sytuację przed wyborami, wizerunek, strategię, program i przebieg kampanii, a także wpływ wyniku osiągniętego przez kandydata na system partyjny.

Konkludując, należy stwierdzić, że praca zbiorowa *Wybory prezydenckie 2010* pod redakcją Janusza Okrzesika i Waldemara Wojtasika jest wartościowym, wnikliwym i rzetelnym oraz inspirującym do dalszych dyskusji i badań studium wyborów prezydenckich. Dbałość o kompleksowość rozważań z jednej oraz o ich precyzyjność z drugiej strony nadają pracy istotne walory poznawcze i chociaż autorzy nie

ustrzegli się pewnych drobnych mankamentów, to jest to ważne i potrzebne opracowanie, które z pewnością będzie niezwykle przydatne nie tylko studentom, ale także pracownikom naukowym oraz praktykom życia politycznego.

Robert Radek
(Uniwersytet Śląski w Katowicach)